

Характерною рисою «біноклевидного» (біконічного) символізму трипільського керамічного посуду, являється його здатність породжувати вторинні символічні конструкції в рамках понять та ідей видимої реальності. Такий ментальний символ може створювати гносеологію з поступовим відходом у сферу підсвідомого, де сам символічний код стоїть немовби між світом умовного і явного. Для енеолітичної культури землеробського типу, де основу символічного кодування складають родючість й відродження, матеріалізований образ людських протилежностей є провідником до космогонічних породжувальних сил небесних й земних начал. Маніпуляція з матеріальним подвоєним образом в ході ритуального акту може відсилати й повертати до того первородного стану Єдиного з якого виділяються символічні «бінарні» похідні.

#### **Джерела і література:**

1. TYRAGETIA. Arheologie. Istorie. Antica. Chisinau. Vol. VII [XXII] nr. 1., 2015. 434 с.
2. Відейко М., Бурдо Н. «Мегаструктура» – Храм на трипільському поселенні біля с. Небелівка // Культурний комплекс Кукутень-Трипілля та його сусіди. Збірка наукових праць. – Інститут археології НАН України, 2015. 476 с.
3. Літопис Хмельниччини: краєзнавчий збірник / [Ред кол.: О.М. Брицька (голова), С.М. Єсюнін (відпов. редактор) та ін.]. Хмельницький: ПП Мельник А.А. 2015. 332 с.
4. Бибиков С.Н. Раннетрипольское поселение Лука-Врублевецкая на Днестре: К истории ранних земледельческо-скотоводческих племен на юго-востоке Европы – Материалы и исследования по археологии СССР. Москва, Ленинград. № 38, 1953. 460 с.

**УДК 730.071 (477.53)**

### **МАЙСТЕР ЗООМОРФНОЇ СКУЛЬПТУРИ ВАСИЛЬ ОМЕЛЯНЕНКО З ОПІШНОГО І ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З БІЛОРУССЮ**

**Людмила Метка**

**(сmt. Опішне, Зіньківський район, Полтавська область)**

*На основі спогадів майстра зооморфної скульптури Василя Омеляненка з Опішного, що у Полтавщині подано інформацію про зв'язок майстра з Республікою Білорусь.*

***Ключові слова:** Василь Омеляненко, симпозиум, зооморфна скульптура, Опішне, Республіка Білорусь.*

Основне завдання керамологічних досліджень – збір, накопичення і популяризація відомостей про гончарство певної території для подальшого наукового і всебічного пізнання краю. Для вивчення творчості окремих майстрів гончарства значну роль відіграють записи їх спогадів, завдяки яким можливе не тільки відображення картини життя й творчості, а й відтворення загальних тенденцій розвитку промислу певного осередку.

У серпні 2020 року виповнилося 95 років заслуженому майстру народної творчості України, члену Національних Спілок майстрів народного мистецтва та художників України, лауреату Державної премії імені Тараса Шевченка Омеляненку Василю Онуфрійовичу, який живе і до цього часу працює в селищі Опішне. Василь Омеляненко навчився гончарному ремеслу самостійно, спостерігаючи за роботою гончарів і майстрів глиняної іграшки. Його дитинство і юність пройшли складно: голодомор 1932-1933, війна 1941-1945 років, інвалідність, смерть батька. У ті роки сім'ї допомогло вижити саме заняття Василя і його брата Петра гончарством і ліпленням. 1950 року Василь Онуфрійович прийшов на роботу в артіль «Художній керамік». Починав з виготовлення глиняної іграшки, потім працював над зооморфною скульптурою. В «Художньому кераміку» мастер працював до виходу на пенсію 1985 року. З середини 1960-их мастер став постійним учасником численних як вітчизняних, так і міжнародних виставок, фестивалів народної творчості, симпозіумів гончарства. Географія поширення його виробів надзвичайно широка. Зооморфна скульптура Омеляненка, його композиції, глиняні іграшки, поповнили фонди десятків музеїв і приватних колекцій не тільки в Україні, а й за кордоном. Спогади Василя Омеляненка записані у ході керамологічних експедицій автора складають декілька одиниць збереження в Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського монографії-альбому «Василь Омеляненко: життя і творчість».

У даній статті звертаю увагу на зв'язок Василя Омеляненка з Республікою Білорусь. Саме там, 1973 року, він уперше взяв участь в симпозіумі гончарства, який був організований діячами білоруського Союзу мистецтв, а також Республіканського будинку творчої самодіяльності й проходив у гончарному осередку Іванець Воложинського району Мінської області на місцевому заводі художньої кераміки [4, с. 7]. Участь у симпозіумі надала майстру новий поштовх для творчості. Він завжди мріяв розвиватися, спілкуючись з іншими гончарями формувати свою творчість. Допитлива натура штовхала Омеляненка до нових вражень, до вдосконалення своїх навичок, до постійного випробування особистих можливостей (*фото 1*). Учасники

симпозіуму цілий тиждень працювали над своїми виробами, слухали лекції, в тому числі основоположника білоруської порцеляни, члена Спілки художників Білорусі, заслуженого діяча мистецтв, професора державної академії мистецтв Віктора Гаврилова. Про цю зустріч гончарів в той час широко повідомляли білоруські газети. Не оминули вони увагою і єдиного представника України Василя Омеляненка. *«Мастер-мастак пакаріл усіх життєрадісністю своєї гончарної скульптури, багатством технологічних прийомів і надзвичайною працездатністю»*, – писав кореспондент А. Зіновієв [2, с. 18].



**Фото 1.** Омеляненко Василь (перший ліворуч) серед учасників і організаторів симпозіуму гончарства. Іваниця, Білорусь, 1973. Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Національний архів українського гончарства.

Дійсно, Омеляненко приходив на завод раніше від усіх, о 5 годині ранку, а йшов звідти останнім. Йому було цікаво попрацювати з місцевою глиною: *«Глина у Білорусії дуже гарна, краща од нашої. Вона така трохи розовувата і міцніша. Наш посуд випалений, политий глазур'ю промокає коли набрати води, а з їхньої глини не промокає, таке кріпке. У нас глина пориста, а в Білорусії дуже хороша»*, – згадував Василь Омеляненко [3]. Учасники симпозіуму виготовляли переважно побутову посуд, а

Омеляненко робив іграшку й зооморфну скульптуру, тому його роботи викликали захоплення глядачів виставки, організованої по закінченню заходу. До того ж керівники заводу, помітивши майстерність українця, запрошували його залишитися попрацювати на їхньому підприємстві, поділитися досвідом з місцевими майстрами. Пізніше, відвідуючи з візитом завод «Художній керамік» в Опішному, вони знову вмовляли Василя Онуфрійовича переїхати в Білорусь. Однак Омеляненко тоді не був готовий до подібних рішучих дій. Натхненний успіхом, окрилений і збагачений новими знаннями він продовжив творити в Україні на рідному заводі. Та участь у білоруському симпозиумі гончарства залишилася яскравою сторінкою в творчій біографії майстра.

Ще одна цікава подія пов'язує Василя Омеляненко з Білоруссю. У 1970-1980-их роках вироби опішнянського заводу «Художній керамік» експортувалися в більш ніж 20 країн світу, в тому числі й у Білорусь. Машини за товаром приїжджали звідти регулярно. Саме в той час, на білоруській вантажівці МАЗ, майстер побачив емблему із зображенням зубра й загорівся ідеєю виготовити його з глини. Не один місяць він трудився, до найменших подробиць відточував деталі, підбирав декоративні елементи. Не відразу все виходило, труднощі були в тому, щоб передати рух, експресію зображення. Та Омеляненку це все ж вдалося, він знайшов оптимальний варіант і в асортименті виробів майстра, який складали «леви», «барани», «козли», «олені» з'явився «зубр» (фото 2).



**Фото 2.** Омеляненко Василь. Бик-зубр. Глина, полива, гончарний круг, ліплення. 52,8x64,6x27,5 см. Опішня, 1975. Інв. № кн-528/к-582.

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.  
Фото Тараса Пошивайла. Національний архів українського гончарства

Загалом усі роботи Василя Омеляненка, не дивлячись на те, що зроблені з глини, не здаються важкими і незграбними. Навпаки вони виглядають витонченими і легкими. Український мистецтвознавець

О. Данченко, в своїй книзі «Народні майстри» дала фаховий аналіз виробів Василя Омеляненка. Вона писала: *«Впадають у вічі нові пропорції скульптур Омеляненка. Якщо у фігурних посудинах старих майстрів голова була лише невеликим скульптурним додатком до основного об'єму посудини..., то у бика, козла чи лева Омеляненка голова, шия і груди, зливаючись в одне, стають такими масивними, що невеликий тулуб уже починає сприйматись як доповнення до них. Щоб посилити виразність і надати своїм скульптурам більшої динамічності й експресії, він нахилив голову бика чи козла, а задні ноги відставляє так, що створюється враження, ніби тварина приготувалася до стрімкого стрибка. Неспокійні, якісь бентежні твори Василя Омеляненка, відбиваючи риси його сильної, цілеспрямованої вдачі, викликають скоріше асоціації з мистецтвом бароко»* [1, с. 100-101]. Ще багато яскравих сторінок було в творчому житті майстра-гончаря Василя Омеляненка. 1997 року він навіть випробував себе в монументальній скульптурі на Першому регіональному симпозиумі глиняної скульптури «Поезія гончарства на майданах і в парках України», організованому в Опішному, в Музеї гончарства. Тоді майстер зробив «Українського лева при двох головах», якого журі відзначило другою премією (фото 3).



**Фото 3.** Омеляненко Василь зі своїм «Українським левом при двох головах». Опішня, 1999. Фото Тараса Пошивайла.  
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.  
Національний архів українського гончарства

Більше 80 років, працюючи з глиною, Василь Омеляненко не уявляє життя без заняття гончарством: : «*Як до глини пристану щось робити, так мені наче відпочинок якийсь. Тільки сів до глини, тоді в мене думки потекли – тихо, добре мені. І ти, наче, з тим виробом як живеш, думаєш де його доля, чи сподобається він людям?*» [3]. Але не численні досягнення та нагороди гріють душу майстра, його гордість в тому, що виховав безліч учнів і його, придбані за довгі роки, вміння не зникнуть безслідно. Донині Василь Омеляненко має чимало творчих планів і сподівається втілити їх в життя.

### **Джерела та література:**

1. Данченко О. Народні майстри. – К.: Радянська школа, 1982. – 129 с.
2. Зіноўеў А. Песні ганчарного круга // Беларусь. – 1973. – №29. – С.18.
3. Спогади Василя Омеляненка (1925 р.н.). [Аудіододаток до: Метка Людмила. Звіт про керамологічну експедицію (Опішне, Полтавщина. 02.04.2012)] // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Національний архів українського гончарства. – Аудіофонд. – № 395.
4. Черкасова Дзіяна. Не багаті гаршкі лепяць // Голас Радзімы. – 1973. – № 28. – липень. – С.7.

**УДК 069.5:39(477.62)**

## **ЕТНОГРАФІЧНІ КОЛЕКЦІЇ В ЕКСПОЗИЦІЯХ МУЗЕЇВ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**Ольга Довбня  
(м. Краматорськ)**

*Автором аналізуються етнографічні колекції, що зберігаються в музеях Донецької області, які функціонують на підконтрольній українській владі території. Зокрема, розповідається про специфіку їхнього комплектування та акцентується, що в установах, спеціалізацією яких є презентація етнокультурної спадщини регіону, зібрана репрезентативна колекція, яка відображає особливості культур етносів, що його заселяли.*

**Ключові слова:** музей, філія (відділ), етнокультурна спадщина, етнос, етнографічна колекція, етнографічне зібрання, етнографічна експедиція, основний фонд, науково-допоміжний фонд.

Станом на 2013 рік на державному обліку в Донецькому обласному краєзнавчому музеї було зареєстровано 133 музейні установи. Але російсько-українська війна, що розпочалась навесні 2014 року, внесла свої корективи в їхній розвиток і діяльність. На сьогодні на підконтрольній українській владі території Донецької області